

5. Кушніт В. П. Оперативно-розшукова профілактика у системі протидії злочинам в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2015. № 825. С. 327–331.
6. Філіпенко Н. Є. Проблеми правового регулювання діяльності оперативних підрозділів органів внутрішніх справ України. *Форум права.* № 1. 2005. С. 78-95.
7. Аванесов Г. А. Криминология и социальная профилактика. М. : Изд-во Акад. МВД СССР, 1980. 526 с.
8. Джужа О. М., Кондратьев Я. Ю., Кулик О. Г. та ін. Криминологія: *підручник* ; за заг. ред. О. М. Джужа. К.: Юрінком Інтер, 2002. 558 с.
9. Цехан Д. М., Луцюк П. С. Інформаційно-аналітичне забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності оперативними підрозділами ОВС. URL: <http://Criminology.Opua.Edu.Ua/?P=477>.
10. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. К. : КНТЕУ, 2004. 759 с.
11. Тодосієнко А. О. Загальні заходи оперативно-розшукової профілактики молодіжного екстремізму. *Молодий вчений.* 2016. № 12 (39). С. 616-620.
12. Купранець І. М. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у сфері економіки: поняття та сутність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2015. № 2. С. 321–329.
13. Гула Л. Ф. Оперативно-розшукове запобігання злочинам, що вчиняються організованими злочинними угрупованнями. *Науковий вісник НАВС.* 2013. № 1. С. 128-136.

УДК 343

МОРА О. М., ЗРАЖЕВСЬКИЙ О. В.

#### ПОНЯТТЯ, СУТНІСТЬ ТА МІСЦЕ ПЕРЕКЛАДАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

У статті досліджуються проблема визначення терміну «перекладач» у кримінальному провадженні. Наголошується на доцільності участі перекладача в слідчих діях та стадії судового провадження.

**Ключові слова:** перекладач, судовий перекладач, кримінальне провадження, компетентність.

В статье исследуются проблема определения термина «переводчик» в уголовном производстве. Отмечается целесообразность участия переводчика в следственных действиях и стадии судебного производства.

**Ключевые слова:** переводчик, судебный переводчик, уголовное производство, компетентность.

The article examines the problem of defining the term "translator" in criminal proceedings. Emphasis is placed on the expediency of the translator's participation in investigative actions and the stage of court proceedings.

**Key words:** translator, court translator, criminal proceedings, competence.

**Актуальність теми.** Згідно з ч. 1 ст. 68 Кримінального процесуального кодексу України в разі необхідності в кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача [4]. Ч. 2 та 3 зазначеної статті окреслюють основні права та обов'язки перекладача як учасника кримінального процесу. Проте, не дивлячись на позірну врегульованість участі перекладача в кримінальному судочинстві, відкритими залишаються чимало питань теоретико-прикладного характеру. Зокрема, відсутність законодавчого визначення зазначеного поняття спричиняє різноглумачення критеріїв оцінки професійної компетентності перекладача, що в свою чергу може негативно вплинути на якість перекладу і, відповідно, зашкодити встановленню істини у ході судового провадження.

Значущість виконання перекладачем посередницьких функцій у подоланні лінгвокультурної відстані між сторонами кримінальної процесуальної діяльності важко переоцінити.

Варто погодитись з думкою В. Шибіко, що саме «перекладач відіграє ключову роль у мовних контактах і відносинах учасників кримінального провадження і без нього неможливе проведення слідчих та інших процесуальних дій, захисту прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, якщо хтось із них не володіє або недостатньо володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження» [2].

Досить широке коло вчених-юристів пострадянського простору (О. Александров, О. Головінська, Л. Костіна) та вітчизняних фахівців (Т. Кузик, М. Ларкін, І. Шумило) присвячують свої дослідження статусу перекладача та окремим аспектам судової комунікації.

**Метою** статті є розгляд поняття «перекладач»; сутність та місце перекладача в кримінальному процесі.

Відповідно до ч. 3 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись послугами перекладача в порядку, передбаченому КПК України [4].

Проаналізувавши норми КПК України щодо правового статусу перекладача у кримінальному процесі України, виникає низка запитань, пов'язаних з самим визначенням поняття «перекладач», з процедурою залучення перекладача до кримінального провадження, з визначенням його компетентності у знанні тієї чи іншої мови, визначенням критеріїв, при яких учасники кримінального провадження визнаються такими, що не володіють або на недостатньому рівні володіють державною мовою.

Чіткого визначення поняття «перекладач» у нормах кримінально-процесуального закону не міститься. З аналізу КПК України випливає, що перекладач є іншим учасником кримінального провадження, який залучається до кримінального провадження уповноваженими на те особами. Перекладач повинен вільно володіти державною мовою, а також вільно володіти мовою учасника процесу, який потребує перекладу на мову, якою він володіє або технікою спілкування з глухими, німи та глухоніми особами.

Перед початком процесуальної дії сторона кримінального провадження, яка залучила перекладача, чи слідчий суддя або суд повинні пересвідчитись в особі та компетентності перекладача, з'ясувати його стосунки з підозрюваним, обвинуваченим, потерпілим, свідком і роз'яснити йому його права та обов'язки, попередити про відповідальність за завідомо неправильний переклад або за відмову без поважних причин виконувати покладені на нього обов'язки, а також роз'яснити порядок проведення тієї чи іншої процесуальної дії.

Так, проблемним є питання визначення компетенції перекладача. Залишається незрозумілим, яким чином особі, яка не володіє мовою, на яку та з якої здійснюватиметься переклад, можна перевірити, чи перекладач володіє цією мовою на належному рівні. В Україні для з'ясування цього питання не передбачено жодних процедур чи методик. Єдиним формальним підтвердженням компетентності може бути диплом перекладача. Проте, якщо йдеться про нерозповсюдженні в світі мови, то навіть і з цією формальною ознакою можуть виникати проблеми.

Ще одним проблемним питанням є визначення рівня знань державної мови особою, яка вимагає залучення перекладача. Адже не володіти/не розуміти державної мови можуть не тільки іноземці, особливо, якщо мова йде про розуміння специфічних юридичних термінів.

Найбільш розповсюдженою, складною і разом з тим характерною слідчою дією за участю перекладача є саме допит. Перекладачеві також, як і слідчому, важливо завчасно знати характер предмету допиту, хоча б у загальних рисах уявляти те, на яку тему відбуватиметься спілкування слідчого і допитуваного.

У ході синхронного перекладу перекладач практично одночасно (з інтервалом 2-3 секунди) із прослуховуванням мовлення допитуваного викладає переклад. Такий спосіб усного перекладу є складним для перекладача і вимагає від нього відповідного професіоналізму.

Більш правильним вважаю застосування послідовного перекладу, коли перекладач доводить слідчому фрагмент вихідного мовлення після того, як допитуваним було висловлено два-три речення. Тривалість допиту процесуальним законом у часі жорстко не обмежена, а тому мовець кожний раз може зачекати, поки перекладач завершить фразу. Для досягнення узгоджених дій про такий спосіб перекладу слід попереджати особу до початку допиту, роз'яснюючи, щоб вона говорила конкретно, чітко й повільно, роблячи паузи й таким чином надаючи перекладачеві можливість перекладати.

Водночас, в ході перекладу часто стає неможливим дотриматись іншої вимоги процесуального закону, якою передбачено викладення у протоколі показань свідка не лише в першій особі, але й за можливістю дослівно [4]. Особливості граматичної будови, словарного складу, синтаксичних конструкцій, лексичних сполучень та інші специфічні риси іноземної мови не дозволяють перекладати, скажімо, німецький текст підряд, слово за словом. Подібна спроба дасть зворотний ефект – призведе до викривлення дійсного змісту сказаного. Тим більше, що сам оригінал не завжди буває вірним за лінгвістичних критеріїв, і залежить, наприклад, від емоційного стану, вміння послідовно викладати думки, частоти застосування реалій, або грамотності допитуваного. Тому, прагнучи дотриматись вимог КПК, – перекладати дослівно, треба неухильно орієнтуватись на адекватність перекладу, бо саме такий стан відповідає вимогам до перекладу, сформульованим у КПК. Під адекватністю перекладу, як відомо, розуміють точне і повне передавання смислового змісту іноземного тексту засобами мови, якою здійснює переклад. Поняття «зміст» тут пов'язане із закінченим текстом (окремою думкою). Тому обрання варіанту значення окремих слів (словосполучень) має бути не лише вірним, але й контекстним, тобто підпорядкованим логіці та смислу всього тексту. За вимогою слідчого окремі одиниці відповідностей можуть бути уточнені перекладачем під час або після допиту [5].

Із самостійністю і незалежністю слідчого пов'язане й те, що саме він доручає перекладачеві зробити переклад та в цілому визначає характер і обсяг матеріалу оригіналу. Вимозі слідчого у цьому плані кореспондує обов'язок перекладача. Перекладач не може підходити до виконання своїх функцій вибірково, на власний розсуд. Разом з цим, слід зазначити, що перекладач в межах своєї компетенції також є самостійною процесуальною фігурою. Зокрема, він самостійно обирає прийоми і методи діяльності в межах норм і законів перекладу.

Участь перекладача певним чином впливає на обрання тактики проведення допиту. Зокрема, процедура перекладу може завадити активності та цілеспрямованості проведення вказаної слідчої дії. Особа, яку допитують, особливо обвинувачений, може вдавати нерозуміння перекладу, який йому надається, уточнювати окремі слова чи вирази перекладача, вимагати певних пояснень до запитання, навмисно давати неконкретні пояснення і тим самим уповільнювати темп допиту, перехоплювати ініціативу у слідчого, намагатись дізнатися про додаткову інформацію і т. ін.

Якщо свідок виявив бажання написати свої показання власноруч, то після його усного допиту і запису ним своїх показань перекладач має в межах тривання цієї слідчої дії та у присутності слідчого перекласти письмові показання мовою кримінального судочинства. Власноручні показання допитуваного складатимуть органічну частину протоколу допиту. Сам протокол, складений в іншій частині мовою кримінального судочинства, має бути зачитаний перекладачем допитуваному у перекладі мовою, якою він володіє. Погоджуємось також із фахівцями, які вважають за доцільне, щоб поряд із допитуваним перекладач підписував кожну сторінку протоколу і додатку до нього, а не лише протокол в цілому, як впливає з вимог КПК України. У заключній частині протоколу, крім цього, перекладач має зробити запис мовою кримінального судочинства про те, що показання допитуваного викладені у протоколі шляхом перекладу його власноручних показань, які письмово зафіксовані у протоколі, і повністю ним відповідають. Перекладач і допитуваний засвідчують цей факт підписами.

Перекладач завжди, а не за власним бажанням, як це впливає з норм КПК, має уважно й особисто знайомитись із текстом перекладу, зафіксованим у протоколі, тому що тільки він відповідає за правильність перекладу. Оформлення ж протоколу здійснює не перекладач, а сам слідчий. Тому з його боку у складанні протоколу можливі певні неточності, викликані суб'єктивною інтерпретацією перекладу. По закінченні слідчої дії, переконавшись у правильній і повній фіксації перекладу, перекладач підписує протокол та відповідно до вимог КПК України має зробити зворотний усний переклад – з мови кримінального судочинства мовою, якою володіє допитува-

ний. Цей факт слід фіксувати і посвідчувати підписом перекладача. Крім цього, допитувана особа також своїм підписом у кінці протоколу має підтвердити, що зроблений їй в усній формі переклад протоколу відповідає даним нею показанням [6].

Щодо прав та обов'язків, то відповідно до ч. 2 ст. 68 КПК України перекладач має право:

1) ставити запитання з метою уточнень для правильного перекладу;  
2) знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;

3) одержати винагороду за виконаний переклад та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;

4) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом.

Перекладач зобов'язаний:

1) прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду;

2) заявляти самовідвід за наявності обставин, передбачених цим Кодексом;

3) здійснювати повний і правильний переклад, посвідчувати правильність перекладу своїм підписом;

4) не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора, суду відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час нього, і які стали відомі перекладачу у зв'язку з виконанням його обов'язків.

Щодо відповідальності перекладача, то кримінальна відповідальність особи, залученої в якості перекладача, у кримінальному провадженні настає за завідомо неправильний переклад (ст. 384 КК України) та за відмову без поважних причин виконувати покладені на нього обов'язки (ст. 385 КК України).

Правовою підставою участі перекладача у кримінальному провадженні є постанова/ухвала компетентного органу про залучення до участі у кримінальному провадженні/справі перекладача.

Як перекладач (ст. 68 КПК України) до участі у кримінальному процесі може бути залучена будь-яка не заінтересована у результаті справи особа, що володіє мовою, якою ведеться судочинство, а також мовою, якою володіють та користуються будь-які учасники процесу [4].

Суд зобов'язаний пояснити перекладачеві його обов'язки та попередити під розписку про кримінальну відповідальність за відмову від перекладу або за свідомо неправильний переклад.

Перекладач не має права втручатися в діяльність слідчого або суду, давати будь-яку оцінку сказаному окремими особами, чії показання він перекладає.

Перекладач за наявності відповідних підстав має право на забезпечення безпеки шляхом застосування заходів, передбачених законами України. Перекладач під час участі в судовому розгляді справи має право робити зауваження та заяви, що підлягають занесенню до протоколу.

**Висновок.** Таким чином, аналізуючи все вищесказане можна впевнено зазначити, що перекладач - це особа, яка в порядку, передбаченому ст. 68 КПК, залучена до участі в кримінальному провадженні сторонами, слідчим суддею чи судом і володіє, крім мови, якою здійснюється кримінальне провадження, іншою мовою, необхідною для перекладу. Кожна особа має право на участь перекладача, яке забезпечується за умови неволодіння ним мовою кримінального провадження. Перекладач належить до інших учасників кримінального провадження, проте саме він відіграє ключову роль у мовних контактах і відносинах учасників кримінального провадження і без нього неможливе проведення слідчих та інших процесуальних дій, захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, якщо хтось із них не володіє або недостатньо володіє мовою, якою здійснюється кримінальне провадження.

#### **Список використаних джерел:**

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 20: Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В.Ю. Шепітько (голова), В.А. Журавель, В.О. Коновалова та ін. 2018. 952 с.

2. Кузик Т.М. Теоретико-правові та процесуальні аспекти участі перекладача у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2014. 20 с.

3. Кримінальний процес: підручник / [Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Пшонка В.П. та ін.]; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки. Х.: Право, 2013. 824 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Текст]: офіц. текст станом на 26. 09. 2018 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page3>.

5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науковопрактичний коментар / [Гончаренко В.Г., Нор В.Т., Шумило М.Є. та ін.]; за загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
6. Мархевка О.В. Участь перекладача під час провадження досудового розслідування : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Ірпінь, 2015. 19 с.
7. Шумило І., Сніца Т. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Випуск 4. С. 266-272.
8. Грицюк І.В., М.В. Лабадзе Гласність та відкритість судового провадження як передумова законного та справедливого кримінального судочинства. *Правова держава*. Одеса: «Фенікс», 2018. № 29. С. 106-111.
9. Грицюк І.В., Гаврилюк Н.О. Зарубіжний досвід визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. Ужгород: Ужгородський національний університет. 2018. № 4. С. 412-414. URL: <http://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/08/Porivnyalno-analitichne-pravo-4-2018.pdf>.

УДК 343.13: 343.159.5

ТОРОПЧИН С. О.

#### **ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЇНЬ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОБСТАВИН, ЩО МАЮТЬ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) МАЙНА, ОДЕРЖАНОГО ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ**

У статті з'ясовано, що особливості підготовки і призначення експертиз при розслідуванні легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом обумовлені характером завдань, які потребують використання спеціальних знань

Одним із першочергових завдань під час розслідування злочинів зазначеної категорії є визначення необхідності проведення різноманітних експертиз, зокрема судово-економічної та криміналістичної (технічна експертиза документів, почеркознавча, комп'ютерно-технічна експертизи тощо). Ураховуючи, що для проведення зазначених експертних досліджень потрібен певний час, їх доцільно призначати на початку розслідування. Використовуючи висновки експертів, слідчий зможе підтвердити версії слідства щодо обставин легалізації доходів. Найбільш поширеною слід вважати судово-економічну експертизу, яка формується як самостійний клас експертиз, що зумовлено потребами слідчої та судової практик. Основними різновидами судово-економічних експертиз є: судово-бухгалтерська; фінансово-економічна; кредитно-грошова; податкова та фінансово-аналітична. З'ясовано специфіку призначення судово-економічних експертиз на основі результатів проведених документальних ревізій та інших перевірок, що надає змогу вірно поставити запитання експертові, визначитися з призначенням інших видів експертиз або надати рекомендації щодо висунення версій і проведення процесуальних дій, спрямованих на виявлення, вилучення та дослідження предметів і документів з ознаками речових доказів.

**Ключові слова:** легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом; розслідування, кримінальне провадження, спеціаліст, експертиза.

В статье выяснено, что особенности подготовки и назначения экспертиз при расследовании легализации (отмывания) имущества, полученного преступным путем, обусловлены характером задач, требующих использования специальных знаний.